

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Jana Bačková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

**MEZIGENERAČNÍ SROVNÁNÍ VÝZNAMU
SVÁTKŮ A ZPŮSOBU JEJICH TRÁVENÍ**

Jana Bačková

Bakalářská práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana BAČKOVSKÁ**
Osobní číslo: **H08440**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Komunitní studia**
Název tématu: **Mezigenerační srovnání významu svátků a způsobu jejich trávení**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních věd**

Zásady pro vypracování:

Cílem práce bude mezigenerační srovnání významu tradic a svátků a způsob jejich trávení v lokalitě Veselý kopec a jeho blízké okolí. Práce se bude opírat o relevantní odbornou literaturu a empirický výzkum především prostřednictvím dotazovacích technik.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Langhammerová, Jiřina; Lidové zvyky (2004); Praha: Lidové noviny
Vavřínová, Valburga; Malá encyklopedie Vánoc (2002); Praha: Libri
Vavřínová, Valburga; Malá encyklopedie Velikonoc (2006); Praha: Libri
Kirste, Reinhard a kol.; Svátky světových náboženství (2002); Praha: Vyšehrad
Dvořák, Jaromír; Tradice a současnost (1980); Ostrava Disman, Miroslav;
Jak se vyrábí sociologická znalost (2000); Praha: Karolinum

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ondřej Štěch
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. MgA. Tomáš Petrůš, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k využití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na náhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 27. června 2011

Jana Bačkovská

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Ondřeji Štěchovi za ochotu, cenné rady, připomínky a pomoc při vedení mé práce. Můj dík také patří Mgr. Lucii Vítkové, která moji práci původně vedla, za její cenné rady do začátku tvorby mé práce.

Děkuji také své rodině, přátelům a všem ostatním za podporu a trpělivost během psaní bakalářské práce a celého studia.

Anotace

Cílem práce je porovnání významu svátků a způsobu jejich trávení napříč třemi generacemi. Práce je rozdělena na vánoční a velikonoční svátky. Nejprve je vysvětlena jejich náboženská podstata, poté jsou popsány rituály a symboly z lidového prostředí a na toto navazuje vlastní kvalitativní výzkum, který zkoumá význam těchto svátků a způsob jejich trávení.

Klíčová slova

- Vánoce
- Velikonoce
- Tradice
- Zvyky
- Svátky
- Lidové prostředí
- Liturgie
- Náboženství

Title

Intergenerational comparison of public holidays meaning and kind of their spending

Annotation

The aim of the work is to compare the significance of state holidays and the way, they are spent by three different generations. The work comprises Christmas and Easter holidays. First of all their religious meaning is explained, and then ritual and symbols of folk environment are described. Following this there is a concrete qualitative research that studies the significance of these holidays and the way, they are spent.

Key words

- Christmas
- Easter
- Tradition
- Folkways
- Holidays
- Folk environment
- Liturgy
- Religion

Obsah

ÚVOD	2
1. KULTURA A SVÁTKY	3
2. KŘEŠŤANSKÉ VÁNOCE	5
2. 1. Doba předvánoční a vánoční	5
3. LIDOVÉ VÁNOCE	7
3.1. Předvánoční období, jeho tradice a symboly	7
3. 1. 1. Svátky adventního času	8
3. 2. Vánoční čas a jeho symboly	10
3.2.1. Svátky vánočního času	11
4. KŘEŠŤANSKÉ VELIKONOCE	15
4. 1. Doba předvelikonoční	15
4. 2. Pašijový týden	16
4. 3. Doba velikonoční	17
5. LIDOVÉ VELIKONOCE	18
5. 1. Postní období	18
5. 2. Jednotlivé dny Pašijové týdne a jejich symbolika	19
5. 3. Pokrmy velikonočního času	20
6. VLASTNÍ VÝZKUM	22
6. 1. Metodologie	22
6. 2. Rozhovory s respondenty	23
6. 3. Shrnutí výsledků	31
ZÁVĚR	34
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	36
PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Téma této práce jsem si zvolila z důvodu, protože mě velmi zajímalo, jak vánoční a velikonoční svátky tráví jiní lidé a jaký pro ně mají význam. Obzvláště jsem byla zvědavá, jak se bude lišit mezigenerační porovnání těchto svátků. Osobně si myslím, že se původní význam svátků v dnešní době vytrácí a dnešní podoba je už hodně komerční. Proto jsem chtěla zjistit, jak to vnímají ostatní lidé a zda dodržují tradice s těmito svátky spojené.

„Velikonoce, slavnost Zmrtvýchvstání Páně, jsou nejvýznamnějším a nejstarším svátkem křesťanstva a poukazují k vítězství života nad smrtí. Vánoce (vznikly teprve ve 4. století) jsou emociálně nejsilnějším svátkem a symbolizují Boží Vtělení.“ (Kirste, 2002, s. 43)

Svátky mají pro každého jiný význam. Pro někoho jsou to okamžiky, kdy se připomínají události, které se v těchto dnech staly. Jsou spojeny s různými obřady a rituály. Pro někoho jsou spíše hektickou dobou, ve které musí stihnout a zařídit vše potřebné, co se k těmto svátkům váže. Ať už je to vaření tradičních pokrmů, shánění dekoračních předmětů nebo důkladný úklid bytu.

Hlavním cílem práce je zjistit, jaký význam mají svátky pro lidi a jak je tráví. Tyto údaje jsou pak mezigeneračně porovnány. Práce se zabývá také rozdíly, které panují mezi věřícími a nevěřícími ohledně smyslu těchto svátků.

V teoretické části je nejprve vysvětlen vztah svátků a kultury. Je zde popsáno, jak jsou svátky důležité pro komunitu. V dalších kapitolách jsou popsány Vánoce z náboženského a lidového hlediska. Jsou zde zpracovány události, které se k těmto svátkům váží a uvádějí se zde vánoční symboly, tradice, rituály a svátky. Poté jsou stejným způsobem zpracovány velikonoční svátky. Na toto navazuje vlastní výzkum, který byl proveden kvalitativní metodou pomocí polostandardizovaných rozhovorů s respondenty. Respondenti byli rozděleni do tří skupiny podle věku, jedná se tedy o porovnání z hlediska tří generací. Výzkum se zaměřuje na popis jednotlivých tradic a symbolů a také na subjektivní význam, který svátky pro jednotlivé respondenty mají.

1. KULTURA A SVÁTKY

„Termín kultura patří ve 20. století k nejméně používaným slovům, která člověk používá každý den při mnoha příležitostech, (...). Významy, v nichž se v současnosti termín kultura používá, jsou velice rozmanité, týkají se různých oblastí i úrovní života jednotlivce i společnosti (kultura jako forma sociální komunikace, sféra či forma vědomí, sféra společenského života, oblast duchovního života člověka a společnosti, vzdělanost, umění, tradice, vzorce jednání a myšlení atd.).“ (Petrusek, 1994, s. 32)

Obsah kultury se většinou dělí do dvou částí: materiální kultura, což je soubor jevů a procesů vztahujících se k uspokojování materiálních potřeb člověka, a duchovní kultura. Ta je souborem jevů a vztahů, které se týkají uspokojování duchovních potřeb člověka. Patří sem nejrůznější ideje, zvyky, symboly, obyčeje, názory apod. (Petrusek, 1994, s. 34). Toto seskupení duchovních prvků se předává z generace na generaci. Je to specifický typ dědictví, kterému se říká kulturní dědictví (Velký sociologický slovník, 1996, s. 168).

Do duchovní kultury zcela jistě patří svátky, tradice a různé zvyky. Svátek je společenský významný den, který je vyplněn různými aktivitami, které nemají materiálně praktický přínos. Jsou spíše na duchovní úrovni. Váží se k nim tradice, což jsou přetrvávající vzory chování. Zpřítomňují hodnoty, které jsou v dané kultuře považovány za důležité. Často se postupem času změny v obyčeje a zvyky. Jedná se o komplexnější vzorec chování. Vytváří se opakováním určitých činností v lokální komunitě. Obyčeje jsou přijímány jako samozřejmost a vykonávají se pravidelně. Je to ustálené zvykové chování, které je považováno za správné a které přijímá celá komunita. Obyčeje a zvyky jsou součástí folklóru. Folklór je spontánní kolektivní projev způsobu života a kultury. Je to zcela přirozený projev jakékoliv kolektivity, která je charakterizována neformální komunikační vazbou mezi členy, dlouhodobě vytvářenou sociální zkušeností a společným prostředím (Velký sociologický slovník, 1996, s. 319, 706, 1253, 1326).

Svátky jsou pro komunitu velmi důležité. V komunitě se udržuje sociální prostředí. To lze definovat jako integrovaný sociální systém tvořený lidmi, jejich vzájemnými vztahy, společnými aktivitami a výsledky těchto vztahů a činností. Tyto produkty mohou být jak materiální, tak duchovní povahy (Řezáč, 1998, s. 20).

Svátky a s nimi spojené tradice a rituály většinou lidé slaví pospolu, je to kolektivní záležitost. Tím se udržuje komunita a prohlubují se vztahy a interakce.

2. KŘESŤANSKÉ VÁNOCE

Pro mnohé z nás jsou Vánoce svátky, kdy se sejdeme se svou rodinou a trávíme klidné chvíle v kruhu svých nejbližších. Vánoce a vánoční rituály dodržují jak věřící, tak i lidé, kteří se aktivně k žádné víře nehlásí. Pro křesťany je to oslava Kristova narození, pro nevěřící jsou Vánoce svátkem lásky, klidu a míru. Dnes jen stěží najdeme někoho, kdo by Vánoce zcela neslavil. „Většina z nás slaví Vánoce jako svátek domova, rodiny, našeho „domácího krbu“. Existuje sotva nějaký jiný den, kdy by si člověk tak velmi přál být doma, jako o Vánocích.“ (Lochman, 1997, s. 21)

Vánoce jsou poměrně mladý křesťanský svátek. Po první tři století se totiž původně v raně křesťanské církvi neslavil žádný svátek, mimo oslav Velikonoc, které jsou nejstarším svátkem spojeným se jménem Ježíše Krista. Podle dochovaných pramenů se Kristovo narození poprvé slavilo 25. prosince 336 v Římě. Tento nový křesťanský svátek si rychle získal oblibu u většiny věřících. Český výraz Vánoce pochází pravděpodobně ze Staroněmeckého pojmu *Wihnachten*, volně přeloženo jako „Svatá noc“. Kristovo zrození je dodnes slaveno v noci z 24. na 25. prosince. K oslavám Ježíšova narození se pojí předvánoční a vánoční období (Vavřínová, 2001, s. 16 – 21).

2. 1. Doba předvánoční a vánoční

Předvánoční doba neboli Advent, je nazývána jako přípravná doba, která předchází vánočním svátkům. Samotný název adventu je odvozen z latinského slova *adventus*, které znamená příchod. Advent začíná čtyři týdny před Vánocemi a je to nejen upozornění na oslavu Kristova zrození, ale také začátek nového církevního roku. Ten totiž nezačíná prvním lednovým dnem, ale právě první adventní nedělí. První zmínky o zavedení přípravné předvánoční doby pocházejí z druhé poloviny 4. století ze Španělska a Galie. Počátek adventu může připadnout na kterýkoliv den mezi 27. listopadem a 3. prosincem a může trvat v rozmezí od 22 do 28 dní. Adventní čas končí odpoledne Štědrého dne a prvními nešporami začíná doba vánoční (Vavřínová, 2001, s. 22 – 25). Délka adventu se ustálila až v 11. století. Předtím počet nedělí kolísal mezi dvěma a čtyřmi (Kirste, 2002, s. 45). Advent byl postní dobou, v níž platily zásady střídmosti v pití a jídle,

zbožného rozjímání a byly zakázány tance, zpěv a zábava. Přesto se v adventním čase konaly různé lidové obřady, které postní zásady porušovaly. (Vondruška, 1991, s. 77)

Doba vánoční trvá od prvních nešpor svátku Narození Páně do svátku Křtu Páně. Tento svátek připadá na první neděli po 6. lednu a je významnou církevní událostí. Podle Nového zákona přišel Ježíš za Janem, aby ho pokřtil. Po křtu byl Ježíš vyvolen jako Syn Boží. Přijetím křtu projevil Ježíš svou vzájemnost s lidstvem zatíženým prvotním hříchem, a propůjčil vodě sílu odpouštět hříchy. Křest byl velmi důležitý obřad a byl brán jako významný zlom v životě. Ponořením do vody, které symbolizovalo jakési ponoření do smrti, se člověk znovu narodil do očištěného života a byl přijat do církevního společenství (Vavřínová, 2001, s. 132 – 133). Tímto dnem se uzavírá vánoční období.

Doba předvánoční i vánoční je spojena s řadou zvyků a rituálů. V nich se prolínají náboženské obřady a lidové prvky. Patří sem mimo jiné zdobení stromečku, rozdávání dárků, stavění betlému nebo svatoštěpánská a tříkrálová koleda.

3. LIDOVÉ VÁNOCE

Vánoce jsou v lidovém prostředí nasyceny různými rituály, zvyky a obyčejí, které se pojí k jednotlivým obdobím. Jsou důležitou součástí vánočního času. Díky nim se předpovídala budoucnost, jejich kouzelné vlastnosti měly ochraňovat dům a jeho obyvatele a jejich dodržování stmelovalo rodinu a navozovalo příjemnou atmosféru Vánoc.

3. 1. Předvánoční období, jeho tradice a symboly

Po podzimních radovánkách přichází období klidu a rozjímání. V tento čas se na vesnicích tok života zpomalil, moc se nepracovalo, což bylo způsobeno zimou a brzkým příchodem tmy. Lidé se scházeli ve světnici, sedávali u stolu či u kamen a vykonávali drobné práce nebo si vyprávěli. Advent bylo zejména přípravné období. Celý dům se přichystal na Vánoce, pekly se chleby a vánočky do zásoby, nakupovaly se potraviny, uklízelo se a často se stavěl Betlém, což patřilo mezi ty lehce náročnější práce. Vše muselo být včas připraveno na vánoční čas (Langhammerová, 2004, s. 233 – 235).

S Adventem se pojí řada symbolů a tradic, které dnes bereme jako jeho neoddělitelnou součást. V prvních adventních dnech si dáváme do váz větvičky barborek. Lidová pověra říká, že pokud třešňová větvička vykvete do Štědrého dne, neprovdaná dívka do roka pozná svého ženicha. Pokud rozkvete přesně na Štědrý den, slibuje svatbu do roka a do dne. Pokud vykvete dříve, každý den prý znamená zkrácení čekání na svatební veselí o jeden měsíc (Vavřínová, 2001, s. 237).

Patří sem i adventní kalendář, který si získává čím dál větší oblibu hlavně u malých dětí. Původně připomínal smysl a význam čtyři týdny trvajících přípravného času, ale v současnosti dětem hlavně pomáhá zkrátit dlouhé čekání na Štědrý den. Děti by ho od svých rodičů měly dostávat první adventní den, ale povětšinou ho najdou až v mikulášské nadílce. Tento krásný adventní zvyk se na počátku 20. století podařilo vytvořit Gerhartu Langovi z Mnichova. Zpočátku adventní kalendář nebyl moc rozšířený, ale postupem času si začal získávat velkou oblibu. Každá země si postupně vytvořila svoji variantu adventního kalendáře podle tradic a vkusu svého národa (Vavřínová, 2001, s. 25 - 27).

Dalším takovým symbolem je adventní věnec. Úplně první věnce se objevily v polovině 19. století v Hamburku, kde teolog Johann Heinrich Wichern pověsil nade dveře velký věnec vyřezaný ze dřeva a každý den pak na něj připevnil hořící svíčku. Postupně se tento zvyk rozšířil do dalších zemí. Adventní věnce se vyřezávaly ze dřeva, vyráběly se ze zelených větvíček jehličnanů, šišek nebo proutků. Věnce ze živých větvíček symbolizovaly věčný život, kruhový tvar znázorňoval jednotu společenství lidí a Boha, plameny svíček připomínaly Krista jako světlo ozařující plamenem lásky každého člověka. Počet svící se ustálil na čtyřech, každou neděli se zapaluje jedna (Vavřínová, 2001, s. 29).

3. 1. 1. Svátky adventního času

Do tohoto času patří mnoho významných dní a váže se k nim mnoho tradic a zvyků. Ještě před začátkem adventu je to svátek sv. Martina a svátek sv. Kateřiny Alexandrijské. Tyto dny jsou v lidové tradici chápány jako adventní, i když jeho součástí nejsou. Lidová pranostika říká, že Martin přijíždí na bílém koni. V mnoha zemích je svátek sv. Martina skutečně spojen s počátkem zimy. Spolu se svátkem svaté Kateřiny je to jeden z posledních radostných svátků před začátkem předvánočního času. Poté nastal tichý adventní čas, postní období, kdy platil přísný zákaz tance, zpěvu a zábav. Dalšími svátky jsou svátek sv. Ondřeje, který se s ohledem na výpočet počátku adventu může v některých letech řadit jako předadventí, svátek sv. Barbory, den sv. Mikuláše, den sv. Lucie a Štědrý den. Svatý Ondřej byl považován za patrona nevěst, a tak při jeho svátku neprovdané dívky tzv. „čarovaly o ženicha“. Svatoondřejská noc byla považována za jednu z nejmocnějších nocí v roce. Svatá Barbora je považována za patronku horníků, kameníků, tesařů, zvoníků, hrobníků a mnohých dalších. Je považována také za ochránkyni proti ohni, horečce, bouřce a moru. Asi nejznámějším a nejoblíbenějším zvykem, který se váže k tomuto dni, je řezání tzv. Barborčiných větvíček. Svátkem svatého Mikuláše začíná v evropských zemích pro většinu lidí vánoční období. S nadšením se na něj těší nejen děti, ale i dospělí. Zřejmě nejznámějším představitelem tohoto jména je biskup Mikuláš z Myry, který podle pověstí sestupuje 5. prosince na zem a v doprovodu anděla a čerta obdarovává hodné děti. Ještě oblíbenější než Mikuláš byla v některých zemích svatá Lucie. Byla

považována za ochranitelku před mocnými a zlými čarami. V českých zemích v tento den chodil průvod masek (Vavřínová, 2001, s. 35 – 46).

Štědrý den (24. prosinec)

V tento poslední adventní den mnoho lidí dodržovalo přísný půst, který skončil až s východem první hvězdy. Lidé si jídlo odpírali celý den a večere potom byla bohatá, sestavená však výhradně z postních pokrmů. Bylo to poděkování Bohu za to, že dal lidem ten nejcennější dar – svého Syna. Právě proto se tomuto dni říkalo Štědrý den. Aby děti vydržely držet půst celý den a odolaly všem sladkostem, rodiče jim slibovali, že za odměnu uvidí zlaté prasátko. To se ukáže za odměnu tomu, kdo se zvládne celý den postit. Přebíhat přes zeď světnice ho však viděl jen málokdo. Často mu v rodinách pomáhali rodiče, kteří vyřezávanou figurku prosvítili, a jeho obrys se před udivenými dětskými pohledy mihl na zdi. Proč se ovšem zlaté prasátko před večerí prohání po zdech světnice, je dodnes zahaleno tajemstvím (Vavřínová, 2001, s. 159 – 160).

Když vyšla první hvězda, usedla celá rodina ke štědrovečernímu stolu. Bylo zvykem, že na stole muselo být trochu od každého druhu plodin, které se pěstovaly. Večere začínala modlitbou a poděkováním za vše dobré. Během večere se nesmělo mluvit ani vstávat od stolu, dokud hospodář nedal pokyn. Nejčastějším pokrmem byla ryba. Ta je tradičním vánočním jídlem v mnoha evropských zemích. Dříve byla ryba v Čechách velmi oblíbenou a častou potravinou. V 17. století se to však změnilo a třicetiletá válka způsobila úpadek českého rybníkářství. Ryby zmizely z jídelníčků a staly se lahůdkou. Dnes už se však na stoly domácností opět vrátily (Vavřínová, 2001, s. 110 – 112). Po večerí se rozdávaly dárky, přičemž se pamatovalo i na domácí zvířata, pole a zahradu. Se Štědrým večerem se pojilo mnoho pověr. Například kosti z ryby rozhozené po zahradě měly chránit před krtky, z litého olova se hádala budoucnost, svobodní kolem půlnoci mohli spatřit ve studni tvář svého budoucího manžela či manželky. Ze střevice hozeného přes rameno se věštily budoucí události podle toho, kam směřovala jeho špice. Ženy a dívky třásly stromy, aby byla štědrá úroda ovoce a Bůh nadělil vdaným ženám děti (Vavřínová, 2001, s. 137 – 140).

3. 2. Vánoční čas a jeho symboly

S vánočním obdobím se pojilo mnoho symbolů, zvyků a tradic. V mnoha rodinách se pekla vánočka, ta patří mezi nejstarší vánoční pečivo. Dříve patřila mezi oblíbené vánoční dárky nebo byla součástí služné mzdy. Štědrovečerní vánočky byly považovány za vybranou pochoutku a mohly mít různou velikost. Bylo zvykem, že každý člen rodiny dostal svou vlastní vánočku (Vavřínová, 2001, s. 155 – 157).

Dalším zvykem je posílání vánočních pohlednic a přání. Ty si lidé posílají už přes 150 let. Jejich původ je ale dodnes nejasný. První pohlednice byly údajně vydány ve Skotsku. Motivy pohlednic a přání se postupně přizpůsobovaly zvykům a tradicím země, ve kterých byly vydávány. Rozesílání vánočních blahopřání je už pevně zakotvenou tradicí. V dnešní době ho však začíná nahrazovat telefon a elektronická pošta (Vavřínová, 2001, s. 56 – 59).

Jen málokdo si dokáže Štědrý večer představit bez ozdobeného stromečku. Stal se samozřejmou součástí Vánoc a každý rok ho lidé znovu pečlivě zdobí. Podle legend vánoční stromeček vděčí za své objevení irskému opatu Kolumbánovi z Luxeuilu a Bobbia, který žil v 6. století. Ve svátek Narození Páně ozdobil starobyrou a uctívanou jedli hořícími pochodněmi zavěšenými do tvaru kříže. Neobvyklá podívaná přilákala mnoho lidí a Kolumbán pronesl kázání o narození Ježíška v Betlémě. Možná právě tato chvíle dala vzniknout tradici zdobení stromečku. Postupně se tento zvyk rozšířil po celé Evropě. Do Čech tato tradice dorazila až na začátku 19. století. Úplně poprvé ho prý v Praze vystrojil ředitel Stavovského divadla Jan Karel Lieblich pro své přátele. Přesto, že se o tom mluvilo po celé Praze, rozšiřoval se tento zvyk jen velmi pozvolna a postupně se dostával i na venkov (Vavřínová, 2001, s. 112 – 118).

Další neodmyslitelnou součástí Vánoc je darování dárků. Tento zvyk však nepatří mezi starobylé vánoční obyčeje. Dříve dostávalo dárky služebnictvo v podobě ošacení nebo drobné finanční odměny, tradice obdarovávat děti se stala součástí vánočních zvyků až v 19. století. I ti nejchudší se snažili své potomky něčím obdarovat, i když to často bylo pouze jablko nebo ořechy. V ostatních rodinách byly dárky skromné a praktické. V průběhu staletí se nároky na dárky měnily společně s dobou (Vavřínová, 2001, s. 59 – 61). V dnešní době se obdarovávání stalo jakousi povinností uspokojit vzrůstající nároky. Staly se předmětem honby za tím nejlepším a nejdražším dárkem. Skutečná radost a potěšení už se pomalu vytrácí.

Ve vánočním čase se v mnoha rodinách stavěl betlém. Tento zvyk je mnohem starší, než zdobení stromku, a přitom je nyní velmi málo rozšířen. Mohl být z keramiky, ze dřeva nebo z papíru. Jméno dostal podle malé vesničky ležící nedaleko Jeruzaléma, ve které se narodil Ježíš Kristus. S Betlémem se také pojí nejslavnější a nejdiskutovanější hvězda, která jasně zářila právě nad tímto místem. Dodnes vyvolává řadu dohadů mezi teology a hvězdáři. Názory se různí. Možné vysvětlení se nachází v evangeliu sv. Matouše, který spojuje narození Ježíše se zvláštními úkazy na obloze. Tato nová hvězda se stala symbolem Ježíše Krista (Vavřinová, 2001, s. 52 – 56).

Neoddělitelnou součástí Štědrého večera je půlnoční vánoční mše, která je velmi oblíbená. Není však jediná, o Vánocích se slaví ještě dvě další – pastýřská (mše za svítání, jitřní mše) a velká (mše ve dne). Je velký rozdíl ve významu mše pro věřící a pro nevěřící. Pro věřícího je mše setkáním s vykupitelským dílem Ježíše Krista v jeho celku. Pro nevěřícího je to většinou nezapomenutelná vánoční společenská událost. Skutečný význam bohoslužby mu však uniká. Postupem času se vánoční bohoslužby staly spíše společenskou událostí (Vavřinová, 2001, s. 98 -103).

3. 2. 1. Svátky vánočního času

Mezi vánoční svátky patří Boží hod vánoční, svátek sv. Štěpána, den sv. Jana Evangelisty, Den mlád'átek, den sv. Silvestra, den Obřezání Páně a den sv. Tří Králů. Od roku 1960 vánoční okruh uzavírá svátek Křtu Páně, lidové Vánoce však končí až svátkem Hromnic. V dnešní době se již Silvestr a Nový rok slaví jako samostatné oslavy nového kalendářního roku a spojitost s vánočním okruhem už pomalu upadá v zapomnění (Vavřinová, 2001, s. 123).

Svátek Narození Páně / Boží hod vánoční (25. prosinec)

Tento den je jeden z nejmladších, a přitom nejdůležitějších křesťanských svátků. Je to první vánoční den a v našich zemích se mu říká Boží hod vánoční. Tento název vznikl zřejmě proto, že se hojněji navštěvovaly kostely a přistupovalo se častěji ke svatému přijímání. Slavily se tedy duchovní hody. Jídelníček byl v tento den také obzvláště bohatý a každý se mohl najíst do sytosti. Dalším vysvětlením tohoto názvu může být fakt, že toto pojmenování znamená dobu zvláště zasvěcenou

Bohu. Tento čas je věnován oslavám narození Ježíše Krista (Vavřínová, 2001, s. 123 – 127).

Svátek sv. Štěpána (26. prosinec)

Tento svátek se slaví téměř ve všech evropských zemích a je velmi oblíbený. Sv. Štěpán byl první mučedník nového křesťanského náboženství, který hlásal, že byl Kristus Mesiášem. Za své kázání byl ukamenován. V Čechách byl tento den spojen hlavně s koledováním. Ještě v 19. století byla svatoštěpánská koleda velkou společenskou událostí. Ve městě i na vesnici se navštěvovaly rodiny mezi sebou a přály si úspěch a mnoho zdaru. Často si vyměňovaly i drobné dárky (Vavřínová, 2001, s. 127 -129). „Svatý Štěpán se považoval za patrona koní. Proto se toho dne před východem slunce nechávalo koním pouštět žilou, aby byli celý rok zdraví a čilí. Světil se oves a někdy i jiné obilí, určené pro jarní setbu. Světilo se v kostele, při mši někdy hospodáři hodili na kněze hrst ovsa (symbolická upomínka ukamenování). (Vondruška, 1991, s. 84)

Svátek sv. Jana Evangelisty a Svátek mlád'átek (27. a 28. prosinec)

Svátek sv. Jana Evangelisty, neboli také svátek „miláčka Páně“. Byla to oslava lásky a porozumění. V tento den nesměl nikdo zvednout na svého bližního hlas, natož ruku. Památka Svátku mlád'átek se vztahuje k události, která je popsána v evangeliích. Rozčilený a oklamáný Herodes dal pobít v Betlémě všechny chlapce ve stáří do dvou let poté, co se dozvěděl o narození krále Židů. V českých zemích se k tomuto dni vázala řada pranostik. Nesmělo se například prát, protože pradleny by prádlo máchaly v dětské nevinné krvi. Nesmělo se ani šít, švadlenčin jehlou poraněný prst by se navíc špatně hojil. Pokud bylo o svátku Mlád'átek nevlídně, zvěstovalo to nemoci a smrt. Naopak slunné počasí znamenalo zdraví, příznivý a úrodný rok (Vavřínová, 2001, s. 130 – 131).

Svátek sv. Silvestra (31. prosinec)

Poslední den roku je zasvěcen památce papeže Silvestra I. a původně se k němu nepojily žádné zvláštní zvyky a tradice. Tento den získal větší význam až v 16. století, kdy se ve většině západokřesťanských zemí ustálil gregoriánský kalendář a počátek nového roku na 1. lednu. Zpočátku to tento svátek pro svůj

pohanský původ neměl lehké, ale v 19. století se silvestrovská noc proměnila v jednu z největších a nejubajřejších oslav. K tomuto dni se vážala řada zvyků, v našich zemích lidé chodili do kostela a děkovali za všechno dobré. Později se součástí půlnočních veselic stal i ohňostroj, přípitek a samozřejmě netrpělivé očekávání nového roku v kruhu blízkých. V tento den se na stole objevovaly všemožné laskominy, jako pečené selátko nebo horký ovar s křenem. Dnes už se na stolech objevují spíše obložené mísy a bohatě nazdobené chlebičky (Vavřínová, 2001, s. 161 – 165).

Nový rok / Svátek Obřezání Páně (1. leden)

Vzhledem k pohanskému původu se tento den netěšil velké církevní oblibě. Církev se snažila novoročním radovánkám zamezit tak, že na tento den ustanovila svátek Obřezání Páně. Tento den se měl slavit tichem a rozjímáním, neboť při něm byla poprvé prolita Kristova krev. Teprve v 16. století považovali 1. leden za počátek roku téměř všechny evropské země. V českých zemích na Nový rok hospodář obdarovával své čeledíny a ani rodiče nezapomínali na své děti, které dostaly nějakou drobnost. Posílaly se pozdravy a přání tištěné na malých kartičkách. Novoročenky se liší od vánočních přání motivem i obsahem. Od 19. století až dodnes se na přáních objevuje zkratka P. F. a příslušný letopočet. Je to zkratka pro francouzské *Pour féliciter*, v překladu „pro štěstí“. Na novoročním stole nesměla chybět čočka a hovězí polévka s krupicí, aby se množily peníze. Naopak se nejedla drůbež ani zajíc, aby štěstí nebylo moc rychlé a neuletělo (Vavřínová, 2001, s. 165 – 171).

Svátek sv. Tří králů (6. leden)

Tento den patří mezi závěrečné svátky vánočního okruhu. Mudrci z východu se vydali za zářící hvězdou, která je dovedla k narozenému králi. Jejich jména (Kašpar, Melichar a Baltazar) byla poprvé zmíněna až v 9. století. Podoba králů nebyla ve všech zemích jednotná a měnila se během staletí. Dnes je za nejstaršího považován Kašpar a černou tvář se pyšní Baltazar. V tento den chodívali chlapci s hvězdou a zpívali písně. Svěcenou křídou se nade dveře psalo K + M + B a příslušný letopočet. Byly to počáteční písmena tří králů. Tomuto zvyku

předcházelo žehnání domu svěcenou vodou a kadidlem (Vavřínová, 2001, s. 145 – 150).

Svátek uvedení Páně do chrámu / Hromnice (2. únor)

Na tento den připadá svátek, který připomíná událost Očišťování Panny Marie a Obětování Ježíše v chrámě. V našich zemích se mu říkalo Hromnice. Tento název vznikl v lidovém prostředí a odkazuje na tradici křtít v tento den svíce. Poprvé jsou oslavy tohoto svátku zmiňovány okolo roku 400 v Jeruzalémě. K tomuto datu se v Čechách a na Moravě pojí řada lidových rituálů. Svíce vysvěcené v tento den se uschovávaly a měly dům chránit před blesky a úrodu před špatným počasím. O Hromnicích se nesmělo klít, tancovat ani žertovat. V lidové víře Hromnicemi končí vánoční svátky (Vavřínová, 2001, s. 133 – 136).

4. KŘESŤANSKÉ VELIKONOCE

Jádrem všech liturgických svátků je tajemství Kristovy smrti a jeho zmrtvýchvstání. V křesťanských pramenech jsou oslavy Velikonoc uváděny od 2. století. Podle evangelií byl Ježíš ukřižován v pátek, v den svátku Pesach. Jeho vzkříšení se odehrálo v noci na neděli. Ve druhé polovině 2. století se rozhořel spor o termín slavení Velikonoc. Východokřesťanské obce slavily Velikonoce ve stejnou dobu, jako se slavil svátek Pesach. Západní křesťané upřednostňovali oslavy Velikonoc na první neděli po prvním jarním úplňku. Tento spor trval bezmála 100 let a rozhodl jej až první všeobecný koncil svolaný císařem Konstantinem I. Velikým v roce 325. Usnesl se, že se tento nejdůležitější svátek bude slavit po jarní rovnodennosti, tedy podle západních křesťanů. Původně se tento svátek slavil v rámci jedné slavnosti. Od 4. století předchází oslavám postní doba a oslavy se rozšířily o další dny – pátek a sobotu. Spolu s nedělí tvořili tyto tři dny tzv. velikonoční triduum, neboli třídenní. Jeho součástí jsou večer Zeleného čtvrtka, kdy se slaví mše na památku Poslední večeře Páně. Velký pátek slavený jako připomínka utrpení Krista a jeho oběti za spásu lidstva. Bílá sobota, což je den bdění u hrobu Krista a neděle Zmrtvýchvstání neboli Boží hod velikonoční.

Velikonoce jsou pohyblivý svátek a mohou připadnout na kteroukoliv neděli mezi 22. březnem a 25. dubnem. Tato kolísavost vnášela do běžného života mnoho zmatků a objevily se i pokusy přesunout Velikonoce na pevné datum. K tomu, aby byly oslavy Velikonoc ustáleny na pevném datu, je však zapotřebí souhlas všech křesťanských církví. Některé ortodoxní církve to však stále zamítají a proto jsou Velikonoce i nadále pohyblivým svátkem. Při jejich výpočtu platí několik základních pravidel, kde se bere v potaz astronomická jarní rovnodennost a první jarní úplňk (Vavřínová, 2006, s. 23 – 31).

4. 1. Doba předvelikonoční

Doba předvelikonoční je jakési přípravné období, které předchází velikonočním svátkům. V těchto dnech se křesťané připravují na největší událost církevního roku a jsou spojeny s dobrovolným půstem. Předvelikonoční postní doba původně zahrnovala pouze dva dny – Velký pátek a Bílou sobotu. Tyto dny půstu byly „úplným“ postem, kdy se nesmělo požit ani jídlo, ani pití. Výjimkou byli pouze

nemocní a ženy v očekávání. Tato postní doba se později rozšířila na celý Svátý týden a posléze obsáhla celých 40 dní. Počet dní byl vysvětlen symbolicky, neboť mnohým významným událostem ve Starém i Novém zákoně přecházelo čtyřicetidenní. Předvelikonoční postní doba prošla mnoha proměnami. Původně začínala o šesté předvelikonoční neděli a trvala až do Zeleného čtvrtka. Následně byly před první postní neděli vloženy čtyři všední dny a prvním dnem půstu se stala Popeleční středa. Ta může připadnout na kterýkoliv den mezi 4. únorem a 10. březnem. O Popeleční středě v některých domácnostech hospodyně s oblibou pekly chléb. Věřily totiž, že jim při pečení pomáhal sám Pán Bůh se všemi svatými. Dnes se jako hlavní dny půstu dodržují Popeleční středa a Velký pátek. V jídelníčku se nesmí objevit žádné maso a věřící se mohou najíst do sytosti pouze jednou denně. Půst se netýkal pouze jídla a pití, byla požadována i sexuální abstinence a ctnostný život. Součástí byl i půst očí a uší. Zvony a varhany po tuto dobu umlkly, odstraňovala se chrámová výzdoba a v kostelech byly zahaleny všechny kříže. Důležitou součástí půstu bylo i veřejné pokání. Souvisel s tím jeden z prvních obřadů postní doby, a to sypání popela na hlavy věřících o Popeleční středě (Vavřínová, 2006, s. 32 - 37, 64 - 65).

4. 2. Pašijový týden

Takto je nazýván poslední týden velikonoční postní doby, jeho další názvy jsou také Svátý, Tichý či Velikonoční. Prvním dnem Pašijového týdne je Květná neděle, která připomíná Ježíšův příjezd do Jeruzaléma. Hlavními dny Pašijového týdne je tzv. Velikonoční triduum: Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílá sobota. Ke vzniku velikonočního třídenní přispěla snaha o názornější přiblížení jednotlivých událostí Kristova života. Jedná se o tři velikonoční dny utrpení, smrti a zmrtnýchvstání Ježíše. Navazuje na ně Boží hod velikonoční. K těmto dnům se také pojí různé zvyky a tradice (Vavřínová, 2006, s. 44 – 45).

Za všední dny Pašijového týdne považujeme Modré pondělí, Šedivé úterý a Škaredou středu. Tehdy se mimo běžné práce vykonávaly ještě veškeré přípravy k důstojné oslavě výročí památky Ježíšova zmrtnýchvstání.

4. 3. Doba velikonoční

Velikonoční doba trvá padesát dní od neděle Zmrtvýchvstání, neboli Božího hodu velikonočního, do neděle Seslání Ducha svatého. Prvním dnem této doby je poslední den velikonočního třídenní. Tvoří ji osm nedělí, každá z nich má svůj latinský název a jejich charakter je určen evangelijními texty.

Vyvrcholením velikonočního liturgického okruhu byly Svatodušní svátky. Slaví se 50. den po Velikonocích a desátý den po Nanebevstoupení Páně. Jsou stejně jako Velikonoce pohyblivým svátkem a mohou připadnout na dobu mezi 10. květnem a 13. červnem. Jejich název odráží událost seslání Ducha svatého apoštolům. To bylo považováno za den založení svaté církve a stalo se jedním z nejdůležitějších církevních svátků. Tyto svátky mohou být též nazývány Rozáliemi, podle zvyku zdobit oltáře růžemi i jinými květinami, nebo Letnicemi, svátky letního slunovratu (Vavřínová, 2006, s. 98 – 99).

5. LIDOVÉ VELIKONOCE

Velikonoce připadají do období jarní rovnodennosti, kdy v našem pásmu začíná jaro. Jak u našich předků, tak u nás je to důležitý mezník roku. K období jara se vztahovaly různé rituály a tradice, které často vzešly z přírodní magie. Vzhledem k tomu, že některé tradice a zvyky se nemohly spojit s křesťanskou podstatou Velikonoc, lze u těchto svátků rozlišit tři úseky. Postní období, které nese motivy přírodní magie. Nábožensky zaměřený Pašijový týden, který vyvrcholil o Božím hodě velikonočním. Na závěr přišlo uvolnění a bujaré oslavy v podobě velikonoční koledy (Langhammerová, 2004, s. 45 - 46).

5. 1. Postní období

Půst je poměrně dlouhá doba, do které se situovaly zvyky, které neměly náboženský kontext a souvisely s obdobím jara. Vzhledem k tomu, že pověry a magie celkově tvoří prozatím nepříliš probádané odvětví, lidové názvy postních nedělí ilustrují jejich význam a obsah alespoň obrazně. „Např. jméno neděle černá má údajně souvislost se smutkem ze začátku postu a černým oděvem tento čas symbolizujícím. Neděle kýchavná jako připomínka obětí někdejších morových epidemií a analogií jednoho z příznaků této nemoci – kýchání. Jméno pučálka a neděle prazná jsou údajně odvozena od jarních postních pokrmů, v tu dobu používaných – pučálka, jídlo z napučeného hrachu, pražmo z napučelé pšenice. Čím blíže k vlastním svátkům, tím jsou názvy srozumitelnější a více doložitelné v tu dobu konanými zvyky. V pořadí čtvrtá postní neděle zvaná družebná byla v minulosti dnem, kdy se zvalo na svatbu, konanou v příštích měsících, kde hlavní slovo mají družbové, družice, obecná družebnost. V postním cyklu nejvýznamnější jsou dvě postní neděle – Smrtná a Květná, na něž se také udržovalo nejvíce zvyků. Smrtná neděle je čtrnáct dní před Velikonocemi. Již sám název nás jednoznačně vede ke zvyku obecně známém – vynášení smrti, zvyku, v němž se opět představuje v symbolických protikladech střet života a smrti s cílem očisty.“ (Langhammerová, 2004, s. 48 – 49) Poslední Květná neděle je začátkem Pašijového týdne. V lidových tradicích je s ní spojena květnonedělní kytice, neboli palma či palmová ratolest. V našich zemích to bývaly nejčastěji proutky s kočičkami. Ty se nosily k posvěcení

a měly svou důležitou roli v rituálech po celou velikonoční dobu (Langhammerová, 2004, s. 63 -66).

5. 2. Jednotlivé dny Pašijové týdne a jejich symbolika

V mnoha oblastech byly jednotlivé dny Pašijového týdne spojovány s určitými názvy. Modré pondělí, jehož název vznikl zřejmě proto, že se na něj přenášela část privilegií Květné neděle. Dodržoval se při něm klid, ticho a podávaly se pouze postní pokrmy.

Význam a důvod pojmenování druhého dne Pašijového týdne jako Šedivé úterý zůstává dodnes neobjasněn a zahalen tajemstvím.

Třetím dnem byla Sazometná, nebo také Smetná středa. Vymetaly se při ní komíny i samotná obydlí a zdi se znovu obílily vápnem (Vavřinová, 2006, s. 83 -84). V lidovém prostředí se jí také říkalo Škaredá středa. „Škaredá prý pochází od toho, že se Jidáš škaredil na Krista, proto se podle lidové víry nesmí nikdo toho dne mračit, jinak by se škaredil po všechny středy v roce.“ (Vondruška, 1991, s. 55)

Večerem Zeleného čtvrtka začíná velikonoční triduum. Jeho pojmenování vychází z oslav rašící zeleně a pučícího jara. Zelené rostliny jsou také přísadou v mnoha velikonočních pokrmech. Na Zelený čtvrtek se udržuje zvyk „honění Jidáše“, jako odkaz motivu Jidášovy zrady. Peče se speciální pečivo, zvané „jidáše“ nebo „jidášky“ (Langhammerová, 2004, s. 68 -71).

Velký pátek je ve znamení půstu a ticha. To se projevilo také na vesnicích, kde vládl klid, který přerušovaly jen chlapecké obchůzky s hrkačkami. Obchůzky se konaly od Zeleného čtvrtka až do Bílé soboty, kdy v kostelích nezvoní zvony. Na místo toho chodí chlapci třikrát denně s řehtačkami po vsi (Langhammerová, 2004, s. 73 – 76). V lidovém prostředí se k tomuto dni váže víra v nadpřirozeno. Asi nejrozšířenější je legenda, že se na Velký pátek otevírá cesta k pokladům pod zemí. Různé pověry se pojily také k vodě. Ještě před východem slunce se lidé chodili omývat k potoku, aby byli po celý rok chráněni před nemocemi. Nesmělo se pracovat na poli, hýbat se zemí ani prát prádlo (Vavřinová, 2006, s. 134 – 141).

Bílou sobotou končí postní období. V tento den se konaly křty. Nově pokřtění si na znamení čistoty oblékali bílé roucho, od toho je odvozen název dne. Křtí se také voda, která se následující rok používá k žehnání a křtění nemluvňat. V sobotu

se v kostelích pálí ratolesti z Květné neděle, jejichž popel se používá při obřadech na Popeleční středu následujícího roku (Langhammerová, 2004, s. 86 -88).

Na Boží hod velikonoční došlo k zázračnému zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Velikonoční neděle získala vlastní liturgii a obřady s ní spojené končily večer s posledními nešporami. V našich zemích je neděle Zmrtvýchvstání nazývána Boží hod velikonoční. V tento den byl jídla dostatek a každý se mohl po půstu najíst do sytosti (Vavřínová, 2006, s. 145 – 148).

Velikonoční pondělí je prvním dnem po Kristovu zmrtvýchvstání a nesl se ve znamení radosti a veselí. Vázalo se k němu velké množství zvyků a tradic a vrcholily při něm lidové oslavy. K nejstarším zvykům patří chození na koledu. V mnoha zemích chodili časně z rána chlapci s pletenými pomlázkami a šlehali dívky i hospodyně, aby „neuschly“. Chlapci byli odměněni malovanými kraslicemi. Součástí velikonoční pomlázky bylo v některých krajích i polévání vodou. To čekalo každého, kdo zaspal nebo si chtěl přispat. Koledníci také často při koledování odříkávali různé básničky a říkanky (Vavřínová, 2006, s. 92 – 94).

5. 3. Pokrmy velikonočního času

Na Boží hod velikonoční se v kostelích žehnilo tradičním velikonočním pokrmům, jako byly například vajíčka, chléb, sladké pečivo, pečený beránek i jiné maso, voda, víno nebo kořalka a sůl. Na stole také nikdy nechybělo tradiční sladké pečivo, chléb a mazanec. „České tradiční pečivo bývá z kynutého těsta, obrazně připomínajícího svým kynutím a nabývajícím objemem – nabývání hodnot. Připodobníme-li ho k napučené jarní přírodě, nebudeme daleko od jeho pradávne symbolické podstaty. Budoucnost se vtiskovala i do jeho konkrétní podoby. Pokud se pečivo nepovedlo – „srazilo“, nevěštilo to nic dobrého. Požehnání tomuto pokrmu vtiskuje proříznutý kříž na vrcholu vyhlížející jako kostelíček na kopečku.“ (Langhammerová, 2004, s. 91) Součástí hostiny byl po dlouhou dobu také pečený beránek. Beránek byl pro svou nevinnost, čistotu a mírnost připodobňován k Synu Božímu. V 19. století se ale snížil chov ovcí a skopového masa byl nedostatek. Proto pečínku nahradil beránek z kynutého těsta (Vavřínová, 2006, s. 106 – 108). „Jak dlouhá a klikatá cesta několika tisíce let vede k malému piškotovému beránku na našem stole. Je třeba však poctivě přiznat, že dnešní lidé chápou velikonočního

beránka v jednodušší souvislosti – jako symbol jara spolu s připomínkou rodičího se života a mláďat (...)“ (Langhammerová, 2004, s. 97).

6. VLASTNÍ VÝZKUM

6. 1. Metodologie

Praktická část této práce pomocí kvalitativního výzkumu hledá odpovědi na výzkumné otázky: „Existují mezigenerační rozdíly ve slavení svátků?“ a „Existují rozdíly mezi tím, jak tyto svátky vnímají lidé, kteří aktivně navštěvují kostel a jsou věřící a lidmi, kteří do kostela nechodí?“.

Průzkum se uskutečnil v lokalitě Veselý kopec, přesněji v obci Možděnice. Obec má cca 170 obyvatel a je poměrně malá. Leží v Chráněné krajinné oblasti Železné hory a spadá po svazek obcí Vysočina. V obci působí dvě malé firmy, obchod Jednoty a hostinec pod záštitou SDH Možděnice. Respondenti byli vybíráni účelovým výběrem. Prvotní respondenti byli voleni na základě věku, pohlaví a bydliště. Další respondenti byli vybíráni metodou sněhové koule, kdy byli postupně kontaktováni pomocí kontaktů od ostatních respondentů, kteří mi již rozhovor poskytli. První skupinou byli respondenti ve věku 20 a 23 let. Druhou skupinou byli respondenti ve věku 50 a 55 let. Třetí skupinou byli respondenti ve věku 67 a 75 let. Se všemi skupinami respondentů byly vedeny polostandardizované rozhovory, které se členily do dvou částí. První skupina respondentů popisovala svátky tak, jak u nich probíhají v současné době. Další dvě skupiny respondentů popisovaly tradice a rituály, které dodržovali v rodině za jejich mládí. Délka rozhovoru trvala v rozmezí 1 až 2 hodin. Celkem bylo uskutečněno 6 rozhovorů ve dnech 1. 3. 2011 až 31. 5. 2011.

Rozhovory byly uskutečňovány nejčastěji u respondentů doma, kde se cítili uvolnění a v přirozeném prostředí. Schůzky byly domlouvány vždy s dostatečným předstihem, aby si respondent mohl vyčlenit potřebný čas a nebyl ničím vyrušován. Vzhledem k povaze otázek, které zejména u druhé a třetí skupiny respondentů vyžadovaly soustředění, byla osnova rozhovoru dodána respondentům předem. A to z toho důvodu, aby si v klidu mohli vzpomenout na tradice a obyčeje, které probíhaly za jejich mládí. Během rozhovoru byly kladeny předem připravené otázky, případně doplňující otázky.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon, aby se případným zapisováním nenarušil průběh rozhovoru. Přítomnost diktafonu většině respondentů nevadila.

Ačkoliv byl diktafon volně položen na stole, respondenti jej vůbec nevnímali. Pouze v jednom případě nebyl diktafon použit. Důvodem byla obava, že se respondentka vzhledem ke své povaze, nebude moci kvůli diktafonu uvolnit a zcela se soustředit na rozhovor.

Před uskutečněním samotného výzkumu byl proveden předvýzkum, kdy byl uskutečněn pilotní rozhovor. Díky tomuto byly poupraveny nebo jinak formulovány otázky a odstraněny nedostatky, které by mohly být překážkou při dalších rozhovorech.

6. 2. Rozhovory s respondenty

Základní údaje:

Skupina A

A1 - pohlaví: žena, věk: 23 let, vzdělání: vysokoškolské, titul Bc.

A2 - pohlaví: muž, věk: 20 let, vzdělání: střední s maturitou, studuje VŠ

Skupina B

B1 - pohlaví: žena, věk: 50 let, vzdělání: střední s maturitou

B2 - pohlaví: muž, věk: 54 let, vzdělání: vyučen

Skupina C

C1 - pohlaví: žena, věk: 67 let, vzdělání střední s maturitou

C2 - pohlaví: muž, věk: 75 let, vzdělání střední s maturitou

Mezigenerační porovnání

Jaký pro Vás mají Vánoce význam?

Pro skupinu respondentů A jsou Vánoce rodinným svátkem. Sejde se nejbližší rodina, tráví spolu čas a věnují se sami sobě. Stejný význam mají Vánoce i pro skupinu respondentů B. Respondentky A1 a B1 však podotkly, že jsou pro ně Vánoce spojeny i se stresem. Hlavně z důvodu výběru dárků a ze strachu, aby vše dopadlo tak, jak má. U skupiny respondentů C jsem se setkala s rozdílnými názory na význam Vánoc. Pro respondenta C2 je to rovněž rodinný svátek, má radost zejména z toho, jak se vnoučata těší na Vánoce a on to prožívá s nimi. U respondentky C1 však převažuje náboženský význam.

Všechny skupiny respondentů se o Vánocích navštěvují s blízkými příbuznými. Respondenti ze skupiny B uvedli, že se v tento čas snaží navštěvovat i s příbuznými, se kterými se nestýkají tak často. Skupiny A a C podotkly, že se scházejí spíše v užším rodinném kruhu, pouze výjimečně se sejde i širší příbuzenstvo.

Všechny skupiny respondentů se shodly na tom, že s Vánocemi mají spojeny jen milé vzpomínky. Je to dáno hlavně tím, že se o Vánocích každý snažil chovat co nejlépe k ostatním.

Adventní období

Skupina C uvedla, že za dob jejich mládí se Advent moc neslavil. Bylo to spíše přípravné období, kdy se uklízelo, peklo se cukroví a vše se připravovalo na vánoční čas. Oba respondenti si vzpomínají, že cukroví, které se tenkrát peklo, bylo spíše skromnější, jen pár druhů a zejména z domácích surovin. Oba také uvedli, že v době Adventu navštěvovali kostel. Ve skupině B se Advent také nijak významně neslavil. Bylo to stejně, jako v předchozí skupině, období, ve kterém se dům připravoval na Vánoce. Obě tyto skupiny uvedly, že se u nich neobjevovaly žádné adventní symboly, jako je například adventní věnec nebo adventní kalendář. Oproti tomu ve skupině A se objevovaly oba tyto symboly. I zde jsem se setkala s rozdílným názorem na význam Adventu. Respondentka A1 uvedla, že Advent pro ni nemá žádný význam, je to pouze období před Vánocemi. Respondent A2 oproti tomu řekl, že se v rodině snaží si připomínat dobu Adventu a být na ostatní příjemní a navodit si tak milou atmosféru Vánoc.

Mikulášská nadílka probíhala u všech skupin přibližně stejně. Lišila se pouze hojností nadílky. U skupiny C byla nadílka spíše skromná a skládala se pouze z jablek, ořechů a případně doma upečeného perníku. U skupiny B už se přidaly i kupované sladkosti a skupina A uvedla, že nadílka byla veskrze bohatá, hlavně na sladkosti. Respondentka B1 uvedla, že se u nich doma ještě dodržovala Barborka. Večer 4. prosince dávali za okno talíř a do rána jim sv. Barborka nadělila nějaké sladkosti.

Štědrý den a jeho symboly

U skupiny C se stromeček zdobil velmi skromně. Ozdoby byly z papíru, korálků nebo ze slámy. Oproti tomu skupiny A a B už stromeček zdobily skleněnými ozdobami a byl o poznání bohatší a zdobnější. Všichni respondenti se shodli na tom, že když byli hodně malí, zdobili stromeček rodiče potají večer před Štědrým dnem. Když už pak byli větší, zdobili stromeček na Štědrý den dopoledne. Respondentka A1 konstatovala, že u nich se vánoční stromeček zdobí už minimálně týden před Vánoce. A to z toho důvodu, že mají v rodině malé děti, které už na Ježíška nevěří a na stromeček se velmi těší. Proto ho zdobí s tak velkým předstihem.

Zpívání koled bylo tradicí zejména u skupiny C. Zpívalo se zpravidla u stromečku. Oproti tomu skupiny A a B už koledy nezpívaly. Pouze respondenti A2 a B1 uvedli, že je poslouchali v rádiu.

Pod vánočním stromečkem nechyběly dárky. Skupina C uvedla, že za dob jejich mládí byly dárky spíše skromné, praktické a bylo jich jen pár. Hračky byly spíše vzácností a často bývaly zděděny po starších sourozencích. Oproti tomu skupina A uvádí, že dárků mají větší množství. Respondenti ze skupiny B spíše vzpomínali, jaké dárky nadělovali oni rodičům. Většinou to byly drobnosti v podobě voňavky nebo toaletního mýdla. Všechny skupiny respondentů se shodly na tom, že dárky se rozbalovaly po večeři.

Všichni respondenti sdělili, že se na Štědrý den snažili postit, aby večer viděli zlaté prasátko. Nejednalo se o úplný půst, ale ten den se jedla jen skromná jídla a nejedlo se maso. U respondentů C to byla nejčastěji hrachová polévka nebo couračka. U skupiny B to byl kroupový Kuba s houbami anebo koprová polévka. Skupina C podotkla, že nejčastějším poledním jídlem byla rybí polévka. K večeři pak byl u většiny respondentů smažený kapr a bramborový salát. Respondentka C1 podotkla, že u nich bylo k večeři filé a bramborová kaše s kompotem. Vánočka byla tradičním jídlem u všech skupin respondentů. Nesměla chybět na vánočním stole.

Skupina C pravidelně navštěvovala půlnoční mši. Byla to rodinná tradice. Oproti tomu skupina B uvedla, že vánoční mši nenavštěvovala vůbec. U skupiny A jsem se setkala s rozdílnými odpověďmi. Respondent A2 vánoční mši navštěvuje pravidelně každý rok, oproti tomu respondentka A1 na půlnoční mši nikdy nebyla.

Další rodinné zvyky a tradice jsou velmi různorodé a individuální. Například respondentka C1 uvedla, že po večeři jako dezert jedli vánočku a cukroví a k tomu

popíjeli vánoční punč. Respondent B2 sdělil, že jelikož pochází z myslivecké rodiny, bylo u nich zvykem, že na Štědrý den chodili krmit lesní zvěř ke krmelci. Tato tradice se přenesla i na další generace a stále se v rodině dodržuje. Respondentky B1 a A1 uvedly, že po obědě jezdili navštěvovat své blízké příbuzné, zejména prarodiče a navštěvovali hřbitov, aby zapálili svíčku svým pozůstalým. Respondentka A1 dále podotkla, že před večeří se musí všichni členové rodiny vykoupat, aby ke štědrovečernímu stolu zasedli všichni čistí.

Skupiny C i B uvedly, že vánoční pohlednice a přání posílaly svým příbuzným a známým. Skupina A uvedla, že klasické papírové pohlednice v dnešní době nahradily spíš SMS zprávy nebo e-maily. Respondentka A1 podotkla, že pouze pár známým posílají klasické pohlednice, jinak spíš převažují SMS zprávy.

Vánoční čarování

Rituály se u všech respondentů velmi lišily. Respondentka A1 uvedla, že u nich doma každoročně házeli botou a podle toho usuzovali, zda některý ze sourozenců odejde z domu. Pouštěli také ořechové skořápky po vodě, stejně jako v rodině respondenta A2. Zde ještě rozkrajovali jablíčko a hádali, zda se objeví hvězdička z pecek. Ten samý zvyk se objevuje také u respondentů B2 a C2. Respondent B2 ještě uvedl, že jeho sestra několikrát třásla bezem a čekala, ze kterého stavení se ozve psí štěkot. Z téhož stavení prý bude pocházet i její budoucí manžel. Respondentka B1 podotkla že, stejně jako respondentka A1, házela každoročně botou.

Další vánoční svátky

Respondenti ze skupiny C na Boží hod vánoční navštěvovali kostel, stejně tak jako respondentka B1. Všechny skupiny se shodly, že v tento den byl slavnostnější oběd, nejčastěji husa nebo kachna. Pro respondenty C1, B1, B2 to byla příležitost k návštěvám příbuzenstva a známých. Pro skupinu A je to spíš den volna, žádný speciální význam v tomto svátku neshledává.

U svátku sv. Štěpána si skupina C vzpomněla, že se k tomuto dni váže tradice chodit na koledu. Uvedli však, že si nepamatují, že by v tento den koledníci po vsi skutečně chodili. Pro skupinu B je to příležitost setkávat se s příbuznými

a navštěvovat své známé. Pro skupinu A tento den nemá žádný význam a nezná žádné tradice, které se k němu váží.

Silvestr a Nový rok

Skupina C uvedla, že silvestrovské oslavy tenkrát nebyly tak přehnané, jako nyní. Chodilo se do kostela a na Nový rok se popřálo vše nejlepší. Žádné speciální zvyky nebo rituály v tyto dny v rodině nedodržovali. Respondenti ve skupině B podotkli, že se na Silvestra připravovalo pár chuťovek, vařil se ovar a většinou se sledovala televize. Když byli respondenti pak starší, chodívali s partou na silvestrovské zábavy. Na Nový rok si připili, popřáli si a nejčastěji navštěvovali sousedy a příbuzné, aby jim také popřáli vše nejlepší do nového roku. Respondentka B1 podotkla, že se u nich doma na Nový rok pekla husa. I když ví, že by se to podle pořekadel nemělo. U skupiny A oproti tomu probíhají silvestrovské oslavy, kde se většinou sejde větší parta lidí. Novoroční přání téměř všichni respondenti posílají společně s vánočními. Pouze respondent A2 podotkl, že posílají novoroční přání přes e-mail.

Nový rok má pro každého jiný význam. Respondenti skupiny A a C se shodli na tom, že to pro ně znamená jen začátek nového roku a že jsou zase o rok starší. Předsevzetí si nedávají, protože vědí, že by je nesplnili. Respondenti skupiny B vždy zhodnocují starý rok a přemýšlejí, co jim přinese ten nový. Přejí si, aby nový rok byl lepší, než předešlý. Předsevzetí si také nedávají, a to ze stejného důvodu, jako dvě předešlé skupiny. Respondentka B1 konstatovala, že vždy, když se blíží půlnoc, má takový slavnostnější pocit. V duchu prožívá jakýsi předěl a přemítá o tom, co bylo a co bude. Rozhodně to pro ni není obyčejná noc.

Tři králové

Všechny skupiny konstatovaly, že příběh, který se váže ke třem králům, znají, nebo o něm mají alespoň povědomí. Respondent C2 uvedl, že za jeho raného mládí pamatuje, jak po vesnici chodili tři králové a zpívali písně. Respondentka C1 oproti tomu uvedla, že si obchůzky tří králů nepamatuje. Respondenti ze skupiny B podotkli, že za dob jejich mládí tři králové nechodili. Skupina A uvádí, že je tři králové navštěvují. Je to dáno zejména tím, že je tříkrálová obchůzka spojena s charitativní sbírkou.

Velikonoce a jejich význam

Všechny skupiny respondentů znají původní význam Velikonoc a události, které se k nim vztahují. Pro skupinu B jsou to hlavně svátky jara. Zima je pryč a nadchází lepší počasí, vše je veselejší. Stejný význam to má i pro respondenta C2. Oproti tomu pro respondentku C1 to má náboženský význam. Pro skupinu A tyto svátky nemají nijak zvláštní význam, je to pro ně spojeno spíše se dnem volna.

Symboly Velikonoc

Tradice pečení beránka se setkala u respondentů s rozdílnými výpověďmi. Respondenti C1, B2 a A2 doma beránka pekli, nebo i dodnes pečou. Oproti tomu respondenti C2 a B1 doma beránka nikdy neměli. Respondentka A1 podotkla, že beránka ani nepečou, ani nekupují, protože jim ho vždycky někdo ze známých upeče a daruje.

S velikonočním koledováním se setkaly všechny skupiny respondentů. Respondenti chodili koledovat a respondentky čekaly doma na koledníky. Často se schovávaly a koledníci je museli hledat.

Všechny skupiny respondentů barví doma vajíčka, a to v neděli před velikonočním pondělním. Techniky se různí, ale nejčastěji převažuje barvení ve slupkách od cibule, malování voskem a v poslední době také barvení vajíček barvami a polepování samolepkami.

Téměř všichni respondenti doma pekli domácí mazanec. Pouze respondent C2 podotkl, že si nepamatuje, že by doma měli mazanec. Spíše se pekly koláče.

Skupiny respondentů B a C uvedly, že velikonoční přání posílaly, přibližně ve stejném rozsahu, jako vánoční. Respondentka A1 uvedla, že velikonočních pohlednic posílají dokonce ještě více, než na Vánoce. Oproti tomu respondent A2 podotkl, že pohlednice neposílají už vůbec.

S pletením pomlázky se setkaly všechny skupiny respondentů. Pletla se pár dní před velikonočním pondělním a nejčastěji ji pletla mužská část rodiny. Pouze respondent A2 konstatoval, že u nich pomlázku vždy pletla matka, protože je velmi výtvarně zdatná.

Co se týče velikonočního zajíčka, s tímto symbolem se téměř nikdo z respondentů doma nesetkal. Podle většiny je to spíše novodobý symbol, který se rozmohl v posledních letech. Respondentka A1 podotkla, že doma mají

čokoládového velikonočního zajíčka. Ale jeho význam nezná, podle ní je to pouze komerční záležitost.

Skupina C uvedla, že kočičky trhali na Květnou neděli a nechávali je světit. Respondent C2 podotkl, že s nimi pak tatínek šel na pole a zapíchl do každého roku jeden proutek kočiček, aby byla dobrá úroda. Respondenti ze skupiny B také trhali kočičky, ale světit je nechávali pouze v rodině respondentky B1. Respondent B2 konstatoval, že se u nich používaly spíše jako dekorace do vázy. Ve skupině A kočičky trhá a nechává posvětit pouze respondent A2. Respondentka A1 podotkla, že kočičky vůbec netrhají, ani jako dekoraci.

V několika případech se také respondenti zmínili, že dodržovali ještě nějaké jiné tradice, než na které přišla řeč v rozhovoru. Respondentka B1 například uvedla, že na Velikonoce u nich bylo zvykem, že každý musel mít nové oblečení, jinak by je pokálel beránek. Respondentka A1 podotkla, že otec chodíval vždy po velikonočním pondělí zasazovat pomlázku k potoku, aby z ní vyrostla vrba. Tato tradice se u nich drží dodnes.

Pašijový týden

Všechny skupiny respondentů mají v povědomí názvy jednotlivých dní pašijového týdne. Respondenti skupiny C spolu s respondentkou B1 byli dokonce schopni vyjmenovat i tradice, které se k jednotlivým dnům váží a popsat jejich význam. Respondenti ze skupiny C uvedli, že o Pašijovém týdnu chodili na Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílou sobotu „klapat“ s řehtačkami. Chodívalo se po celé vesnici vždy v poledne a večer, na Bílou sobotu pouze v poledne. Je to dáno tradicí, že zvony odletěly do Říma a po tuto dobu se nezvonilo. Dále také uvedli, že na Velký pátek ráno se chodili mýt do potůčku, nebo se venku umyli studenou vodou. To proto, aby byli zdraví. Na Velký pátek bylo zvykem dodržovat půst, jak uvedly skupiny B a C.

Velikonoční pondělí

Ve všech skupinách respondentů převažovaly podobné znaky. Chlapci chodili koledovat s pomlázkou a dostávali barvená vejce, u respondentů A a B ještě navíc sklenku alkoholu. Děvčata naopak čekala na koledníky a často se jim schovávala a koledníci je museli hledat, jak uvedly respondentky ze skupiny B a C.

Věřící vs. nevěřící

Z poskytnutých rozhovorů vzešlo i pár rozdílů, které mapují rozdílné postoje věřících a nevěřících lidí. Respondentka C1 je věřící katolička a proto se mnohé výpovědi lišily od ostatních, nevěřících respondentů. Hlavním rozdílem byl význam, který pro ni svátky mají. O Vánocích oslavuje narození Ježíše Krista. V tom vidí největší význam vánočních svátků. Jak sama podotkla, mají pro ni Vánoce i jakýsi rodinný význam. Všichni se sejdou, rodina je pohromadě a všichni jsou na sebe milí, ale vzhledem ke své víře opravdu sledává hlavní význam těchto svátků v Ježíšově zrození. Za mládí navštěvovala a doposud navštěvuje všechny vánoční mše, které se k tomuto období vztahují. S tím souvisí i odpověď na položenou otázku ohledně vánočního čarování. Doma žádné takovéto rituály nedodržovali, protože se to neslučovalo s jejich vírou. To samé platí i pro velikonoční svátky. Pro nevěřící jsou to hlavně svátky jara, pro křesťany je to ten nejvýznamnější a nejdůležitější svátek, neboť se Ježíš stal nesmrtelným a věčným. A stejně tak i pro respondentku C1, která o Velikonocích oslavuje vzkříšení Ježíše Krista. Mají pro ni velký a hluboký význam. V Pašijovém týdnu se zúčastňovala všech obřadů, které se k těmto dnům vztahovaly, a navštěvovala všechny bohoslužby. Oproti tomu respondent A2, který je také věřící, už význam těchto svátků nemá tak hluboce zakotven ve víře. Vánoce jsou pro něj rodinným svátkem a Velikonoce svátky jara, jako pro většinu dotazovaných. Přesto ale pravidelně navštěvuje kostel a mše s těmito svátky spojené.

Závěrem

Každý z respondentů měl možnost se na závěr rozhovoru vyjádřit a říct něco ohledně svátků a tradic. Výpovědi byly velmi různorodé. Prakticky se dá říct, že co respondent, to jiný názor. Všechny měly ale něco do sebe a částečně vystihovaly i styl odpovědí během celého rozhovoru. Například respondentka A1 uvedla, že svátky moc neprožívají ani extrémně neslaví. Zřejmě nejvíc slaví vánoční svátky, a to hlavně kvůli dětem, které se na ně velmi těší. Respondent A2 podotkl, že nemá rád uměle vytvořené svátky, jako je například svátek sv. Valentýna. Je to podle něj pouze zaplnění mezery mezi Vánocemi a Velikonocemi. Jeho názor je takový, že tradice spojují generace. Respondentka B1 míní, že vánoční svátky byly dříve v mnohem klidnější atmosféře, než nyní. Dnes už je to spíš hon po nákupech,

za nejdražším dárkem, největším kaprem a je to o tom, kdo bude mít víc naklizeno nebo napečeno víc druhů cukroví. Podle ní, by se tradice dodržovat měly. Konstatovala, že mnoho lidí už ani pořádně neví, jaký je původní význam svátků a znamená to pro ně jen to, že je den volna. Respondent B2 uvedl, že je velký rozdíl mezi tím, jak se svátky slavily dříve a tím, jak se slaví dnes. Podle něj se o svátcích mnohem víc mluví a víc se na ně dbá. Respondentka C1 podotkla, že každý se svátků je pro ni důležitý a každý má jiný význam pro život lidí. Respondent C2 poznamenal, že duchovní význam se dnes už vytrácí a dostává se do pozadí. Upřednostňuje se komercializace a to mu velmi vadí. Ze svátků se stávají hektické dny a nejvíc z nich těží obchodníci.

6. 3. Shrnutí výsledků

V úvodu jsem uvedla, že svátky jsou pro komunitu důležité. Z výzkumného šetření vyplývá, že jsou důležité nejen pro komunitu, ale zejména pro rodinu. Především vánoční svátky jsou obdobím, kdy se sejde celá rodina, v několika případech respondenti navštěvují i širší příbuzenstvo. Objevují se i zvyky, které jsou pro danou rodinu typické a v ostatních rodinách se už neobjevují. Oproti tomu Silvestr už je více společenským svátkem. Lidé ho slaví buď s rodinou, nebo i s přáteli. Na Nový rok chodí popřát sousedům, čímž se udržuje sousedská komunita. Stejně tak respondenti ze skupiny B uvedli, že když byli starší, chodili s partou na silvestrovské zábavy. Z toho vyplývá, že Silvestr je spíše společenskou událostí, kdežto Vánoce jsou rodinným svátkem. Rodina zde vstupuje do role komunity, ve které jsou specifické tradice a zvyky, které se v jiných komunitách nevyskytují. Tyto odlišnosti se mohou jevit jako prvky, které danou komunitu ještě více stmelují tím, že probíhají pouze uvnitř tohoto společenství.

Vánoce

U adventního období jsou zřejmé rozdíly, které se týkají adventních symbolů. Ty se u skupin B a C nevyskytovaly vůbec. Oproti tomu u skupiny A už jsou běžnou součástí adventního času. Určitá mezigenerační odlišnost je patrná i u hojnosti a složení mikulášské nadílky. U skupiny C převažovalo hlavně ovoce, ořechy a sladkosti byly spíše vzácností. Skupina B uvedla, že se k ovoci přidaly i kupované sladkosti. Skupina A podotkla, že mikulášská nadílka byla poměrně bohatá s velkým

množstvím sladkostí. Odlišnosti se také objevily u vánočního stromečku. Respondenti skupiny C uvedli, že se stromeček zdobil spíše skromně a ozdoby byly hlavně z papíru a ze slámy. Oproti tomu skupiny B a A podotkly, že se stromeček zdobil už hojněji a převažovaly skleněné ozdoby. To samé se týká i vánočních dárků. Respondenti skupiny A a B uvedli, že dárků bylo větší množství a každý dostal to, co si přál. Ve skupině C byly dárky spíše skromného charakteru a bylo jich jen pár. Mezigenerační rozdíly jsou patrné i u vánočních pohlednic. Skupiny B a C posílaly výhradně klasické papírové pohlednice. U skupiny A převažují spíše SMS zprávy a elektronická pošta

U dalších vánočních svátků se objevilo také pár diferencí. Pro skupiny B a C to byly dny, kdy navštěvovaly své blízké a známé, případně náboženské obřady s těmito dny spojené. Pro skupinu A už žádný význam nemají, jsou to pro ně spíše dny volna.

Rozdíly panují i v oslavách Nového roku. U skupiny C tyto oslavy nebyly nějak přehnané, často byly spojené s návštěvou kostela. Skupina B už připravovala silvestrovské pohoštění a často poslední den v roce trávila v kruhu svých blízkých u televize. Oproti tomu u skupiny A už probíhají oslavy s přáteli.

Velikonoce

U Velikonoc je největším mezigeneračním rozdílem význam, který pro jednotlivé skupiny Velikonoc mají. Pro respondenty skupiny B a C jsou to hlavně svátky jara. V jednom případě mají i náboženský význam. Pro skupinu A už ovšem tyto svátky nemají žádný význam, vnímají ho spíše jako den volna. I přesto ovšem doma dodržují velikonoční symboly a tradice. Je to dáno především tím, že oba respondenti ze skupiny A bydlí u rodičů, nebo u nich tráví tyto svátky. Vzhledem k tomu, že rodiče spadají věkem do kategorie B, pro kterou Velikonoce význam mají a dodržují všechny tradice s nimi spojené, respondenti ze skupiny A uvádějí, že tyto tradice dodržují. Jsou ovlivněni svými rodiči.

Dále z výzkumu vyplývá, že se objevuje i pár rozdílů mezi postoji věřících a nevěřících. Týkájí se hlavně významu, který pro věřící tyto svátky mají. Věřící vnímají Vánoce jako svátky, kdy se narodil Ježíš Kristus a Velikonoce jako svátky, kdy byl ukřižován a vstal z mrtvých. V tom vidí hlavní význam svátků. I zde

se ovšem objevuje mezigenerační rozdíl, neboť řádky výše uvedené platí pro respondentku ze skupiny C. Oproti tomu respondent ze skupiny A, který je také věřící, vidí význam těchto svátků spíše na rodinné úrovni. To znamená, že Vánoce jsou pro něj spíše svátky, kdy se sejde rodina a všichni jsou pohromadě. Velikonoce pro něj mají spíše význam volného dne a koledování po známých. Čili i do této roviny se prolínají mezigenerační odlišnosti.

ZÁVĚR

Jak už bylo řečeno v úvodu, práce byla zaměřena na mezigenerační porovnání významu svátků a způsobu jejich trávení. Informace jsem získávala z odborných knih, publikací zaměřených na tuto tematiku a prostřednictvím kvalitativního výzkumu.

Cílem šetření bylo získat odpovědi na výzkumné otázky: „Existují mezigenerační rozdíly ve slavení svátků?“ a „Existují rozdíly mezi tím, jak tyto svátky vnímají věřící a lidé, kteří se aktivně nehlásí k žádné víře?“. Cíle práce byly splněny, z výzkumu je zřejmé, že určité mezigenerační rozdíly ve slavení svátků skutečně existují. V některých případech nejsou tak zřejmé, nebo jsou zcela zanedbatelné. V jiných ohledech jsou ovšem difference poměrně znatelné. Tradice a zvyky se prolínají napříč všemi zkoumanými generacemi. Liší se však jejich význam a také způsob průběhu. Také v otázce rozdílů významu mezi věřícími a nevěřícími byly nalezeny body, které mapují rozdílné vnímání vánočních a velikonočních svátků mezi křesťany a ateisty. Vyšlo také najevo pár zajímavých poznatků, které se týkají hlavně subjektivního významu svátků pro jednotlivé respondenty a způsobu trávení těchto svátků.

Na závěr musím podotknout, že výzkum byl realizován pouze v obci Možděnice, jeho výsledky tedy platí zejména pro tuto oblast. Je samozřejmé, že určité zvyky a symboly jsou všeobecně známé a rozšířené, ovšem v jiných oblastech se může lišit jejich průběh, význam a způsob trávení.

Podle mého názoru měly tradice a zvyky v dřívějších dobách úplně jiný rozměr a význam. Lidé věřili v moc, kterou dané rituály měly, a dodržovali je s určitou úctou. V dnešní době se tradice sice také udržují, ale už málokdo zná jejich původní význam a většina lidí neví, proč se vlastně dané zvyky zachovávají. Z mého hlediska je to dané tím, že mladší generace ctí stejné tradice, jako ctili jejich rodiče a prarodiče, i když jim kolikrát jejich pravý význam uniká. Pokud to tímto způsobem bude pokračovat i do dalších generací, původní smysl svátků se vytratí úplně a s ním se možná ztratí i jednotlivé tradice. Je ovšem těžké říct, co by tomuto jevu mohlo zabránit. Možná větší důraz na připomínání tradic ve školách? Můj názor je takový, že pokud člověk nemá tyto hodnoty zvnitřněné, těžko je pak bude cítit a dodržovat. Dle mého názoru tyto tradice na živu udrží zejména věřící lidé, kteří

díky své víře znají jejich význam a jsou pro ně důležité. Otázkou stále zůstává, jak dlouho je možné tyto tradice udržet, když Česká republika je nejvíce ateistický národ v Evropě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- KIRSTE, Reinhard; SCHULTZE, Herbert; TWORUSCHKA, Udo. *Svátky světových náboženství*. Praha: Vyšehrad, spol. s r. o., 2002. 128 s. ISBN 80-7021-588-7.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny, 2004. 341 s. ISBN 80-7106-525-0.
- LOCHMAN, Jan Milič. *O smyslu křesťanských svátků*. Praha: Vyšehrad, spol. s r. o., 1997. 80 s. ISBN 80-7021-207-1.
- PETRUSEK, Miloslav. *Sociologie: občanská nauka (základy společenských věd)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1994. 118 s. ISBN 80-04-26588-X.
- ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
- VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2001. 286 s. ISBN 80-7277-077-2.
- VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Libri, 2006. 379 s. ISBN 80-7277-292-9.
- *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. 1627 s. ISBN 80-7184-311-3 (soubor).
- VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje*. České Budějovice: DONA, 1991. 96 s. ISBN 80-85463-03-2.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Osnova rozhovoru

Rozhovor k bakalářské práci

Téma: Mezigenerační srovnání významu svátků a způsobu jejich trávení.

Cílem práce je mezigenerační srovnání významu svátků a způsobu jejich trávení napříč třemi generacemi.

Respondent:

Pohlaví:

Věk:

Poznámky:

Vánoce

1. Jaké pro Vás mají Vánoce význam?

- Jaký mají význam konkrétně subjektivně pro Vaši osobu?
- Máte s nimi spojené nějaké milé, nebo naopak nemilé, vzpomínky?
- Jak tyto svátky prožíváte jako rodina? Je to pro vás příležitost být spolu, nebo se setkávat i se širším příbuzenstvem?

2. Advent

- Jak ve vaší rodině probíhal Advent?
- Dodržovali jste některé z tradičních adventních tradic, nebo symbolů? (adventní kalendář, adventní věnec, a další)
- Mikuláš a Mikulášská nadílka = Jak u vás probíhala? Měla pro Vás osobně nějaký zvláštní význam? (například snaha polepšit se, strach z čertů, ...)

3. Vánoční čas

• Dodržovali jste ve Vaší rodině níže uvedené vánoční rituály? Pokud ano, popište, jak probíhaly, případně uveďte, jaký pro Vás měly a mají význam.

- Zdobení stromku
- Dárky
- Zpívání koled
- Vánoční mše
- Vánočka
- Vánoční blahopřání, pohlednice
- Zlaté prasátko
- Dodržovali jste ještě nějaké další tradice, než výše uvedené?

• Jak u Vás probíhal Štědrý den? Dodržovaly jste nějaké rodinné rituály či tradice?

Tradiční pokrmy?

• Říká Vám něco pojem vánoční čarování? Prováděli jste nějaké rituály? (například lití olova, házení střevícem, ...)

Další vánoční svátky

- Boží hod vánoční (25. prosince)
- Svátek sv. Štěpána (26. prosince)

4. Tři králové

- Znáte příběh, který se váže ke třem králům?
- Jak tento svátek probíhal za Vašeho mládí?

5. Silvestr a Nový rok

- Byly ve Vaší rodině nějaké Silvestrovské zvyky? Speciální jídlo? Rituály?
- Jak probíhaly oslavy Nového roku?
- Novoroční přání a P.F. = Posílali jste novoroční přání a P.F.?

- Co pro Vás osobně znamená nový rok, dáváte si nějaká předsevzetí?

Velikonoce

1. Víte, proč se slaví Velikonoce? Znáte jejich původní význam?

- Jaký mají Velikonoce význam pro Vás osobně? Co pro Vás znamenají?

2. Pašijový týden (Květná neděle, Modré pondělí, Šedivé úterý, Sazometná středa, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota, Boží hod velikonoční)

- Znáte tyto dny? Víte, co znamenají, jaké tradice se k nim vážou?

3. Doba velikonoční

- Pondělí velikonoční - Víte, jaké zvyky a tradice se váží k tomuto dni?
- Jak ve Vaší rodině probíhalo velikonoční pondělí?

4. Symboly Velikonoc – Dodržovaly jste některé z následujících tradic?

- Pečení velikonočního beránka
 - Velikonoční koledování
 - Malování kraslic
 - Mazanec
 - Velikonoční pohlednice
 - Pletení pomlázky
 - Velikonoční zajíček
 - Trháte na Velikonoce kočičky?
 - Dodržovali jste ještě nějaké další tradice, než výše uvedené?
-
- Chtěli byste závěrem říct něco ohledně svátků a tradic?

Příloha č. 2 – Fotografie

Zdroj fotografií:

Výstava Od masopustního veselí k velikonočnímu pondělí aneb Jak dříve lidé prožívali období masopustu, půstu a Velikonoc...

Doba trvání: 14. únor až 27. duben 2011

Centrum Bohuslava Martinů, Polička

Fotografie č. 1 - Morana, tradice vynášení smrti o Smrtné neděli

Obrázek č. 2 – Velikonoční symboly

Obrázek č. 3 – Velikonoční symboly a tradiční pokrmy

Obrázek č. 4 – Tradiční velikonoční oděv